

KUWADRO KARA: Apat Na Mukhang Muntik Ko Nang Hindi Mamukhaan

Joselito D. De Los Reyes

1. MUSIKO

Dapat kahapon ko pa ito naisulat. Pagkauwing-pagkauwi sana. Pero dahil alipin ng hilo at sakit ang bumbunan ko dulot ng nakaririnarim at nakalalasing na likido, hangover, hindi ko naisulat. Naks.

Ito 'yun. Pagkabalik galing Amerika, nagpa-reunion ang ate ko sa mga kalahi ko sa ina, ang pamilya Danal ng Obando, Bulacan. Well, hindi naman kami malaking lahi. At any given Sunday, kasya lang kami sa tatlong PUJ na siyaman na biyaheng Malanday-Bulakan. Iyon kasi ang sinakyan namin para makarating sa isang swimming pool resort sa Valenzuela. Na-miss daw kasi ng ate ko ang saya ng pamilya. May palaro, pa-swimming, videokehan, kainan, at natural, meron ding inuman.

Mabilisang family reunion. Nasumpungan. Hindi kami ang pamilyang taunan kung magkita-kita at magsama-sama. Ang sa amin ay family reunion na hindi sinasadya. Kapag may kasalan minsan, o paglalamayan at ililibing na kalahi, dumadalas. Bigla lang nagtawag ang ate ko ng family reunion noong isang linggo. Sagot daw niya. Komo ate, inobliga ako. Wala na raw akong ambag, basta pumunta lang. Kahapon nga iyon.

Sa kabila ng sopistikasyon ng komunikasyon ngayon, siguro kulang sampung taon ko nang hindi nakukumusta ni nakikita nang personal ang mga tiyuhin at pinsan at pamangkin na nagkaanak na kaya hindi ko na kilala o namumukhaan ang iba. May mangilan-ngilang nakaka-like at nakaka-happy birthday, pero ang mas may edad na walang Facebook, sa mga pasabi at pakikumusta ko na lang nababalitaan. Sa instant reunion kahapon, Linggo, kung hindi pa magpakilalang anak ni ganoon at ganito, hindi ko masisino.

Sa pagitan ng mga bote ng Red Horse at Fundador na kasama sa reunion-package ng ate ko, nagkumustahan kami ng kamag-anak kong mga lalaking may edad. Nalaman kong may apat akong pamangkin sa pinsang-buo na nagsipagsundalo. Pinipilit kong alalahanin ang hitsura ng mga nagsundalo. Ipinakita pa sa akin ang mga mukha sa Facebook. Hindi ko mamukhaan. Ang pawang naaalala ko ay mga mukha ng masasaya at maiingay na paslit, mga siyam o sampung taong gulang. Ni hindi pa binatilyo. Nang matiyak kong sila nga ang mga naging kawal, hindi ko na mapagtagpo ang imahen nila bilang musmos hanggang maging matitikas na sundalo.

Napadestino raw ang iba sa sakop ng SolCom sa Lucena at WesCom sa Palawan (West Philippine Sea?). Ang isa ay nasa Fort Bonifacio. At ang isa, si Paulo, na anak ng Ate Norma at Kuya Lito, na anak naman ng Nanang Pidyang na kapatid ng nanay ko, ay nadestino sa Marawi noong isang taon. Nagtagal sa Marawi si Private Paulo mula Hunyo hanggang noong Nobyembre, sa kainitan ng bakbakan hanggang maubos ang Maute Group at matigil ang putukan. At mula sa Marawi, lingguhan nang makauwi sa Obando dahil sa Camp Aguinaldo na nakadestino.

Si Paulo lang ang nakarating sa mabilisang family reunion dahil lagi siyang nasa Obando. Tinawag mula sa umpukan ng bata-bata pang kalahi patungo sa aming matatanda. Nagmano sa akin ang sundalo. Matangkad, matikas, sunog ang balat.

Ang alam ko dati kay Paulo, isa siyang musikero. Sila ng kaniyang kapatid na si Er-er ang tumutugtog at nag-eensayo sa pag-hip ng instrumento—trombone at saxophone—sa tuwing madadalaw ako noon sa Obando, sa papadalang nang papadalang na pagdalaw ko sa bayan ng aking ina. Halos kasinghaba ng mag-utol ang kani-kanilang instrumento.

Tumutugtog yata noon sa Magsikap Band ng pamilya Dela Cruz sa Barangay Paliwas si Paulo na kumikita kahit elementarya pa lang. Nang magtatag ng banda ng musiko ang Pamahalaang Lungsod ng Valenzuela nito lamang mga nagdaang taon, kahit pumapasok bilang high school, umiihip din daw doon si Paulo tangan ang kaniyang matapat na saxophone.

“Naging scholar ako sa UP College of Music, Tito Jowie,” masayang kuwento ng nagbabalik at bagong kapo-promote na si Corporal Paulo. Nang magtapos ng high school sa Obando National High School, mula raw sa mahigit dalawandaang nag-apply para maging scholar ng prestihiyosong kolehiyo ng premiere university, labingwalo lang daw silang nakapasok. Pambihira.

Pero hindi na raw kinaya, financially, ang araw-araw na biyahe mula Obando hanggang Diliman. Kahit pa nang magdormitoryo sa kampus. Isang semestre lang daw, tumigil siya. Pumasok sa Army para doon tumugtog. At kumita nang maayos-ayos para makatulong sa pamilya. Natanggap. Doon nanorotot. Sa Philippine Army Band.

Pero, dahil daw sa inip kaihip, napagdesisyonan daw niyang pumasok bilang Ranger kaya nag-enroll at pumailalim sa malupit na Scout Ranger training sa Camp Tecson sa San Miguel, Bulacan. Ipinagmalaki niyang kasapi siya ng batch 2011.

Mula nga noon, napalayo na siya sa kaniyang pamilya at saxophone. Nadestino siya kung saan-saan hanggang sa ma-assign sa Marawi noong Hunyo 2017, kasisimula pa lang ng terorismo ng Maute.

Masaya ang disposisyon ni Paulo. Ipinagmalaki niya sa akin ang kaniyang relo, plastik na Casio G-Shock na may disenyong jungle camouflage, na bigay daw ni Duterte bago matapos ang tour of duty niya sa Marawi, at ang powerbank na bigay naman daw ng AFP Chief of Staff.

“Hindi ka na tumutugtog?”

Sa totoo lang, hindi ako masyadong interesado sa kung anumang panganib ang sinuong ng binatang pamangkin ko sa Mindanao. Alam kong marami na siyang napagkuwentuhan nito. Mas interesado ako sa kung paano nagawang iwan ni Paulo ang kaniyang pinakamamahal na saxophone kapalit ang armalite o machine gun, ipagpalit ang melodiya sa ratatat ng baril.

“Minsan na lang po, Tito. Kapag may inuman at videoke, sinasabayan ko ng saxophone ang kanta.”

Ako pa ba ang manghihinayang sa pamangkin ko sa pinsan? Proud na proud siya sa nakamit—ranggo, medalya, relo, powerbank—bilang mandirigma ng bayan. Matikas na matikas ang kaniyang tindig. Laging nakangiti.

Nang siya na ang kakanta sa videoke sa reunion kahapon, nabigla ako. “Bagsakan” ng Parokya ni Edgar at ni Gloc-9! Walang sablay ang pagsabay niya sa kanta. Kaya niyang habulin ang bilis ng salita. Buong-buo ang matuling sambit sa liriko. Gloc-9 na Gloc-9 na, bukod sa alyas ng tanyag na rapper, tatak din ng baril.

Ganito siguro naghahalo ang tunog ng mabilis na buga ng punglo kapag may musika at pangarap na kinikitil.

2. IBANG DAAN PAUWI

“Dumaan na po ‘yung AH?”

“Oo, pero ‘yung sa maggugulay hindi pa.”

AH Bus Liner ang tinutukoy ko nang tanungin ang inaantok na nagluluto ng buy-one take-one burger. Biyaheng Lucena hanggang Infanta na dadaan ng Lucban ang bus. Kada oras mula alas-kuwatro ng madaling araw ang biyahe. Lumagpas na raw ang pang-alas kuwatro sa Lucena Diversion kung saan ako naroroon kanina. Time check, 4:10AM.

Galing ako sa Maynila. Na-delay nang na-delay ang planong pag-uwi sa Lucban dahil sa isang kumperensiya na pinangunahan ng samahang kinabibilangan ko. Trabaho ko sa huling araw ng kumperensiya ang asikasuhin ang international delegates, mula Intramuros hanggang MOA. Iiwas sila sa budol-budol at sa gobyerno este sa panganib pala ng Maynila at bansa. He he. At samahang mag-videoke at uminom sa Ermita pagkatapos.

Mula sa planong alas-singko ng hapon, naging alas-otso, alas-onse, hanggang mag-aala-una na ako nakawala at nakarating sa terminal ng JAC Liner sa Buendia. Kung mas maaga sa alas-otso ng gabi, may colorum na van pa-Lucban na masasakyan. Masikip man—labingwaluhan!—mas mabilis naman ang biyahe pauwi. Wala nang babaan. Dadaan sa Los Baños, sa Nagcarlan, Liliw at sa vomit-inducing zigzag ng Majayjay. Para kaming mga kontorsyonistang nakakamada sa kahon. Pero hindi ito ang kapalaran ko kagabi. May ibang daan pauwi. Mas matagal. Sa bahagi ng San Pablo, Tiaong, Candelaria hanggang diversion ng Lucena.

Nagising ako bandang Sariaya. Uhaw na uhaw. At ang pait ng bunganga ko. Ganito siguro ang lasa ng nuclear reactor, naghalo-halong mikrobyo ng likido, tsibog, manti-mantika, crispy pata, beer, at kung ano-ano pa. Uminom ako ng baong tubig. Bahagyang nawala ang pait.

Mahilo-hilo pa ako nang bumaba. Amoy beer at pulutan pa rin ang hininga ko. Kadiri. Naglakad ako nang mahaba dahil sa perpetual construction ng underpass sa Diversion ng Lucena. Ang dilim (o nagdidilim lang ang paningin ko?). Tapos umuulan pa. Tapos ang bibilis pa ng mga bus na pa-Bicol. Tumatalsik ang tubig. Nagpuputik. Ramdam ko naman ang wisik ng pino pero makapal na ambon sa bumbunan ko. Naawa ako sa sarili. Naghanap na lang ako ng will and reason to live. Heto: buti na lang hindi ako nag-immaculate sneakers. Buti na lang may love life ako. Ang iba sa inyo wala.

Pumasok ako sa santuwaryo ng mga pagod at nalulumbay na manlalakbay: sa Jollibee. Nakihi. Umorder ng one-piece burger steak with rice pagkatapos. Singkuwenta pesos. Walang softdrinks. Tubig na may yelo lang. Palagay ko, 'yung tubig na may yelo lang ang binayaran ko dahil sa uhaw. Libre na lang ang burger steak at kanin. Tinira ko nang sampung minuto ang kakarampot na combo-meal. Lumabas ako sa Jollibee at nag-abang na nga ng masasakyan, 4:10AM.

Sa pagitan ng 4-4:30AM ang daan ng maggugulay. Mga namamakyaw ang maggugulay sa Candelaria, sa agricultural trading center. Namamakyaw sila ng, well, gulay na ititinda sa Tayabas at Lucban, reinforcement sa maraming uri ng gulay na inani sa dalawang bayang ito sa pigi ng Banahaw (lungsod na talaga ang Tayabas, hindi na munisipyo, by virtue of technicalities ng lintek na Local Government Code, pero mukha pa rin talagang bayan, ni wala ngang sariling pampublikong ospital o kolehiyo). Umaarkila sila ng dyipning biyaheng Lucena-Lucban. Hindi napupuno ang loob ng dyipni kaya nagpapasakay ng mga pasahero sa kalahating bahagi ng dyipning walang karga. Bawas din sa gastos sa renta.

Takbo ako nang dumaan at huminto ang hindi maikakailang dyipni ng maggugulay. Puno ang bubong ng kalakal. Puno na rin ang aisle ng iba't ibang paninda. Halos walang mahakbangan. Sa dilim ng madaling araw, isa-ising naglabasan sa kung saang sulok ang marami pa palang nag-aabang. Akala ko ako lang.

Napuno ang dyipni. Parang magkakakilala na sila, nagma-“Magandang umaga!” sa bawat isa, sabay sabi ng pangalan. May magtataho, tatlong magpuputo, may nagtitinda ng tinapa, limang container ng kung anong likido. May nakasandal sa sako-sakong hindi ko alam kung ano ang laman. Amoy palengke ang dyipni. Mas gusto ko na iyon kesa amoy ng panis na beer sa bunganga ko.

Hindi ako nakatulog sa kulang tatlumpong kilometro at kulang isang oras ng biyahe pauwi. Bababa at sasakay ang mga naghahanapbuhay na hindi ko mamukhaan dahil sa dilim at naninimdim at aandap-andap na liwanag sa loob ng dyipni. Gising na gising na sila sa maagang simula ng pagtitinda ng kung ano-ano. May dalawang ale na may dalang bilaong puno ng kakanin. Naisip ko, anong oras kaya sila uuwi? Magkano kaya ang kikitain?

Wala silang sick leave tiyak. Kapag maysakit, e di walang magtitinda. Walang kikitain. Pero malay ko naman, baka may anak na hindi papasok

sa eskuwela para magtinda o tuluyan nang magtitigil sa pag-aaral para maipagpatuloy ang kalakalan. Para may kainin.

Sila'yung walang itataas na suweldo, hindi nakaranas ng buwis mula sa sweldo na babawasan dahil sa TRAIN Law, pero tiyak na magbabayad ng mahal na bilinghin. Pero malay ba natin, baka paliit nang paliit ang puto, pakaunti nang pakaunti ang arnibal sa taho, o lumiliit ang dakot sa per tumpok na kalamansi o sili. Nakakangiti pa rin naman sila. Masayang nagkukumustahan sa loob ng dyipni ng maggugulay bago magnakaw ng sampu, kinse, beinte, treinta minutos na idlip. Kailangan nila ang bawat payapang sandali para sa maulang araw na naghihintay para maibenta ang mumunting kalakal.

Lahat ng ito nangyari sa isang nagmamadaling madaling araw na masarap masakit mapait na magnilay-nilay hinggil sa buhay at kabuhayan para lang makauwi.

3. PEDICAB

Humuhupa ang baha sa Coloong tuwing papasok na ang amihan. Kumakati ang tubig sa ilog palabas ng Manila Bay. Hindi na nagtatagpo ang dalawang paglaki ng tubig sa ilog. Alangaang ang tawag sa pagtatagpo ng dalawang high tide sa loob ng isang maghapon. Huwag lang muling babagyo, magtutuloy-tuloy ang pagkati ng tubig. Aatras ang baha, magha-hibernate sa Manila Bay. Kung saan itinaboy ang tubig bago pa tambakan ang Dagat-dagatan ng Camanava.

Panahon iyon ng pagbabanyos. Hihilamusan muli ang mga bahay sa Coloong. Pipinturahan upang mabura ang bakas ng tagbaha, ang peklat ng tagbaha. Isasaayos ang mga palaisdaan. Tutubuan muli ng damo at halaman ang mamasa-masang looban. Magiging berde uli dahil sa damo-damo ang mga pilapil.

Masaya kami dahil pansamantalang hindi kami siyokoy at sirena. Pansamantalang tao kami hanggang sa susunod na tagbaha.

Bumabalik sa himpilang palaisdaan ang mga bangka. Nakarenda at may tiyak na gawain: ang manghuli o mamandaw ng isda, salot na janitor fish man o tilapia at bangus, at magkumpuni ng nasira o rumupok na pilapil. Nakakapasada na ang mga tricycle. Gayunman, sa itinagal-tagal ng paghahanapbuhay ng mga nagpe-pedicab sa panahon ng tagbaha, makapit

na taliptip silang hindi na matungkab sa balat ng Polo area, ang lumang poblacion ng Valenzuela.

Ang mag-pedicab ang kanilang kabuhayan. Nanganak ang mga pedicab dahil wala naman itong restriction at hindi mahal ipundar. Sa sobrang dami, naging formidable political force. Kahit anong oras, may baha man o wala, namumulaklak sa pedicab ang bahaging kapuluan ng Valenzuela.

Kahit sino ay puwedeng mag-pedicab basta't may paa, kahit hindi pantay. Kahit anong edad na puwedeng pumadyak at humawak ng manibela at umiwas sa lubak basta't huwag makabundol ng kasalubong na sasakyan at tao. Hindi na importante kung marunong magkuwenta ng sukli. O hindi marunong magsukli.

Minsan, nang pauwi ako buhat sa trabaho ko dati sa city hall, nakita kong namamasada na ng pedicab ang nagkakatekista dati sa Coloong Elementary School, si Brother Napoleon o Brother Nap na miyembro rin ng Adoracion Nocturna sa parokya. Agwador si Brother Nap sa mga pagkakataong walang baha. Well-toned ang katawan. Hitsura ng body builder, namumutok ang mga muscle habang tulak ang kariton, habang buhat ang mga container. Pero mahinahon si Brother Nap. Kung anong lakas, siyang hina ng boses.

Dahil uso ang tagaan sa pamasaha lalo't walang tricycle kahit pa manipis o kati na ang baha, pinili ko siyempre ang pedicab na minamaneho ni Brother Nap. Sa isip-isip ko, dito na ako sa tiyak na makatao ang presyo. Isang katekista.

Kung manggagaling sa MacArthur Highway sa Malanday, karaniwang beinte pesos lamang ang pamasaha sa amin. Bahala na raw ako kung magkano ang ibabayad ko, sabi ni Brother Nap nang tanungin ko siya bago ako sumakay kung magkano ang pamasaha. E, di sumakay. Nagpahatid. Nang maihatid ako sa amin, tinanong ko uli si Brother Nap habang kinakapa ko ang pitaka ko. Huhugutin ko na sana ang sapat nang beinte.

“Kuwarenta na lang,” mahinahong pagpresyo ng nagkakatekista. Yumuko pa nang kaunti na parang nagpapaawa. Kuwarenta noong panahong ang NFA rice ay beinte singko pesos. Mahal.

Hindi na ako nakipagtalò. Pero hindi ko na sinakyan ang pedicab ni Brother Nap mula noon. At hindi na rin ako sumasakay ng pedicab nang hindi muna nililinaw kung magkano ang pamasaha. Mahal ang presyo kapag “Bahala na kayo kung magkano.”

Malamang, kung may tataguriang pedicab capital sa bansa, Coloong ang mangunguna sa listahan. O Polo Area. At hindi nakapagtata kang sa dinami-dami ng nagsulputang festival sa bansa, baka isang araw, magkaroon ng Pedicab Festival sa Valenzuela. Kumpleto ng parada ng pedicab na may iba't ibang disenyong parang karuwahe o karosa ng prusisyon depende sa theme. May karera ng pedicab, may pedicab tricks na parang extreme games: lumilipad na pedicab, nagsa-somersault na pedicab. O Guinness Record sa pinakamahabang pila at parada ng pedicab. Nagawa na ito ng isang politiko nang iparada niya ang supporter niyang mga pedicab driver. Nabalda ang traffic sa MacArthur Highway at secondary roads ng Valenzuela. Kulang sanlibong pedicab ang pumarada. Hindi na pinasama sa parada ang natitira pang halos tatlong libo. Kulang kasi ang pondong pampameryenda. Kaya voting force ang sektor ng pedicab, ang pedicab na by-product ng tagbaha. Nanalo ang politiko. At lahat ng ito ay nangyari bago pa ang patalastas ng isang laos na politiko noon na nasa loob ng pedicab sabay sabing: "Anak, itabi mo. Lalaban tayo." Talo sa pagka-bise presidente (at bandang huli, sa pagkapresidente!) ang politiko. Plastik, e.

Hanggang sa libingan, nakikisama ang Coloong sa baha. Hindi kayang pigilan ng baha ang paglilibing. Well, hindi na nga lang nakasakay sa pedicab ang bangkay. Inihahatid na ng bangkang arkilado ng funeraria ang labi hanggang sa kung saan naghihintay ang karosa ng patay, hanggang sa kung saan maaari nang paandarin ang makina ng karosa ng patay. Nakasunod ang mga nakikipaglibing na naglalakad o kaya ay nakasakay sa nakikiramay na pedicab.

Pero may pagkakataong kahit ang simbahan ay may baha sa loob. At sa mga pagkakataong ito, walang magagarang sasakyang nakaparada sa patio. Puro pedicab ang naglisaw, ang naghahatid sa mananampalatayang namumulaklak sa alipunga ang paa.

Kung bebensiyunan marahil ang baha, hindi na kailangan pang sumawsaw sa anghel na may bitbit na plangganita o bandehado ng agua bendita dahil babad na kami sa benditadong baha.

At ang patay, mabuti't nauso ang nagtatayugang apartment na libingan na dapat nang tawaging high-rise condominium sa sobrang taas. O kung hindi man, may mamahaling memorial park na pagpipilian sa Valenzuela na may pangunahing pang-anunsiyong tagline: "Guaranteed, flood-free."

4. SAPATERO NGAYONG PASKO NG PAGKABUHAY

Pero gaya ng karaniwang sapatero, nagkukumpuni rin si Gil ng sirang bag. Nakapuwesto siya sa Dapitan malapit sa kanto ng M. De La Fuente. Wala e, sabi niya hintayin ko na raw ang ipinakumpuni kong leather bag (naks, sosyal!) dahil mabilis lang naman daw. One hundred fifty lang daw para sa kinse minutos na trabaho bago umuwi.

“Kahit Linggo? Easter ngayon, Pasko ng Pagkabuhay?”

“Half day lang. May nagpapagawa pa rin ng susi, saka gan’to.”

Ang bag na ipinagagawa ko ang “gan’to.” Maya-maya, may dumating. Gustong patikumin ang isang ngumingiting itim na tigwawalong libong Nike. Bukas na raw balikan dahil pasara na siya. Ayos lang naman sa isang customer na naka-Honda Civic.

“Tingnan mo, meron pa rin,” bulong niya sa akin. Marami raw siyang suki sa UST, mga nagpapakumpuni rin ng bag at sapatos, duplicate ng susi, tahi-tahi. “Sirain ang sapatos, lalo maulan, lalo dito, binabaha.”

Suki na raw niya ang nagpagawa ng Nike. Bago bumalik sa kotse, nilinaw niya sa suki: “Tatahiin o epoxy?” Epoxy.

Mahigit sampung taon na siya sa kapinggot na pwesto. One by three meters, tantya ko. Magkano kako ang renta sa pwesto, magkano siya nagsimula.

“Seven thousand. Dati, four lang.” Iyan ang kuwenta niya sa abstruse economic indicators ng ekonomiya sa paligid ng Dapitan. Tatlong libo ang itinaas sa sampung taon.

Kapag karaniwang araw, alas-siete siya nagsasara. Uuwi sa San Jose del Monte via Fairview.

“Ayokong magdaan sa Marilao (sa Bulacan), mahal ang pamasahe, saka ilang sakay rin ako.”

Pero hindi karaniwang araw ngayon kaya hanggang alas-tres lang ang sapatero.

“Sapatero ako dati sa Sto. Niño, Meycauayan. Nagsara. Nauso ang made-in-China. Kaya, heto, lakasan lang ng loob,” ang pagbubukas ng sariling shop ang ibig niyang sabihin.

Kinokortehan niya ang pantapal na katad (leather sa Ingles, para sa mga igno). Makapal ang katad. Pero, gaya ng mga eksperto, hangang-hanga akong parang ginupit na papel lang ang lahat. Ang galing ng gunting mo, sabi ko. Knowing all too well na magaling talaga ang pihit niya sa gunting. Inilapit niya sa akin ang gunting ng katad, manipis, pangkaraniwan.

“Made-in-China,” pagmamalaki niya sa akin, “Limang taon na sa akin ‘to.”

“Taga-Bulacan ka, pero parang hindi tunog taga-Bulacan ang salita mo?” Iyong tono ang ibig kong sabihin. Wala ang taas-baba-ipit sa salitang makakaranggan ko lang sa mga taga-Bulacan, sa mga Bulakenyo.

“Masbate talaga.” Pinapalo-palo ni Gil ang rematse (rivet sa igno, oo, ako ‘yung igno kanina, lintek na rivet ‘yan) para bumaon sa pinag-sandwich na katad na tatangnan ng bag.

“Aroroy?”

“Hindi, Masbate, sa kapitolyo. Malapit sa kapitolyo. Alam mo ‘yung amin?” Hindi, kako, naghula lang ako dahil taga-Aruroy ang isang barkada ko.

Pukpok para bumaon ang rematse. May asero sa tuktok, hindi sa mismong rematse ipinapalo ang malyete.

“Hindi kayo umuwi ng pamilya mo? Mahal na Araw a.”

“Mahal.” Ang pamasaha siyempre ang tinutukoy niya, hindi ang araw.

“Ilan ba kayong uuwi sana?”

“Anim anak ko.”

“Wow! Ang saya!”

“Dadalawa pa lang napapatapos ko ng college dun.”

“Ay hanep, astig!” Ang saya. Ang baba ng loob ni Gil. Parang, oo nga, kulang pa. Dadalawa pa lang ang napagtatapos niya sa panahong itong pangkaraniwan ang hindi nagtatapos. Tapos matatapos na ang bag ko.

Tumayo si Gil. Kininis sa makina ang pinagpatong na katad para maglapat, pumantay, kuminis, gumanda, hindi mahalatang bagong kumpuni ang leather bag; hindi dapat mahalatang kinukumpuni ang leather bag, nakababawas sa dangal ng pag-iral ng matibay na bag ang masira.

Sinipat-sipat, iniabot sa akin. Isinukat ko. Swak. May ipapagawa pa kako ako. Leather ballpen cases naman. Nabili ko sa Thailand. Bukas pa raw siya mamimili ng katad sa Binondo.

Bakit kako hindi siya sa Meycuayan, sa epicenter ng tannery production sa bansang ito, siya bumili? Malayo, mahirap daw ibiyahe. Hindi naman daw nagkakalayo ang presyo ng leather sa Binondo at Meycauayan. At, oo, dun siya dati nagtrabaho. Buti hindi ako sinagot ng “I should know.”

“Ang ganda ng bag mo. Simple lang pero ang ganda. Kakaiba.”

Hindi ko alam kung pinupuri niya ang lahat ng ginawa niya. “Ang ganda ng sapatos mo... ang ganda ng bag mo... ang ganda ng susi mo... ang ganda ng tsinelas mo...” Pero, siyempre maganda, not to mention maangas, ang bag kong gagamitin bukas.

“Ano trabaho mo?”

“Titser d’yan.”

“Sa’n?”

“D’yan. Sa UST.”

“Propesor ka, Ser?” Biglang nagka-Ser!

“Oo, hindi lang halata.” Tawa kami pareho.

“Maraming nagpapagawa sa akin d’yan. Baka kakilala mo, Ser.”

“Baka hindi, marami kami.” Iniabot ko ang one-fifty.

Nagliligpit na siya ng gamit. Nakangiti, pasipol-sipol. Ako naman, ibinukas-isinara ang bag na parang walang marka ng kumpuni.

Isasara na ni Gil ang ang shoe-and-bag repair shop niya na, kahit anong kuwenta ko, parang hindi half-day dahil pasado alas-tres na nagsara ngayong Linggo ng Pagkabuhay, na para kay Gil, marahil, isang karaniwang Linggo rin ng kabuhayan.